

מבוא	2-3
א. התנדבות ומעורבות חברתית	4-10
1. רציונל ההתנדבות והמעורבות החברתית	4-6
2. דפוסי ההתנדבות והמעורבות	6-8
3. השלכות של ההתנדבות	8-10
ב. מאפייני אישיות בני נוער	10-11
1. ההתנדבות כמרכיב בגורמים אישיותיים	12-13
2. ההתנדבות כמרכיב בגורמים משפחתיים וחברתיים	11
3. ההתנדבות כמרכיב בגורמים סביבתיים	11-12
ג. השפעת המעורבות הקהילתית על אישיות בני הנוער	13-17
1. השפעה על הביטחון העצמי והדימוי העצמי	13
2. השפעה על תחושת המסוגלות	14-15
3. השפעה על מוטיבציה להמשך מעורבות	15
סיכום	15-17
ביבליוגרפיה	20-23

מבוא

"יותר ממה שאנו אוהבים את האנשים על הטוב שעשו לנו, אנו אוהבים אותם על הטוב שעשינו להם."
(לב טולסטוי, 5.12.13).

בני נוער, מכל המגזרים החברתיים והכלכליים, מתנדבים ברחבי העולם ממניעים דתיים, מוסריים, אלטרואיסטים, אגואיסטיים או חברתיים ואחוז המתנדבים גבוה: בעולם המערבי נמדדת התנדבות בשיעור של 51% ובישראל של 56%. הם מתנדבים במסגרות פורמליות של ארגונים ועמותות, ובמסגרות בלתי פורמליות ואישיות. הם מתנדבים באופן חד פעמי או בהתמדה; מגויסים דרך מערכת החינוך, המשפחה, החברים, או הרשת החברתית. חלקם מתנדבים בעל כורחם כחלק מתכניות לימודים מחייבות של מערכת החינוך (ארה"ב, אנגליה, אוסטרליה, ישראל ועוד), וחלקם באופן אישי ומתוך רצון אישי.

השאלה המעניינת היא מה משפיע על מה: אישיות בני הנוער משפיעה על בחירתם את ההתנדבות? ההתנדבות משפיעה על אישיותם? ואולי יש תהליכי גומלין ביניהם?

אישיות בני נוער משפיעה על בחירתם להתנדבות ולהתנדבות יש השפעה על אישיות בני הנוער. כך נמצא במחקר של Ballard (2014) ואחרים, אבל בעוד רבות נכתב במחקר על גורמים המשפיעים על בחירת בני הנוער להתנדבות, נראה שחסר מידע ביחס להשפעת ההתנדבות על התפתחות האישיות של בני הנוער מזוויות שונות.

שאלת המחקר שלנו: כיצד משפיעה ההתנדבות על התפתחות אישיות בני הנוער?

נבחן שאלה זאת תוך התייחסות למחקרים משווים מהעולם ביחס לאישיות בני הנוער, בהתייחס לחשיבות שמקנים Guerra & Bradshaw (2008) לצורך של בני הנוער לרכוש חיבה ולהעריך את רגשות האחר ובחשיבות פיתוח רגשות אמפטיה כלפי האחר כתוצאה מההתנדבות (Farmington, 2007). לבה"ס יש השפעה על התפתחות אישיות בני הנוער בכך שיכול לעודד מוטיבציה למעורבות Williams et al. (2004) ולקדם את בני הנוער לתרגל תפקידים אחראיים בבית הספר ובקהילה (Cicognani et al. 2014).

בעבודה ננתח את המניעים להתנדבות על בסיס מחקרים של בק (2002) Ballard (2014), שמיפו את הסיבות להתנדבות על בסיס מניעים אישיים בהשוואה למניעים חברתיים נתייחס למחקרים הבוחנים את תרומת ההתנדבות להתפתחות אישיות בני הנוער בהקשר לתיאוריית "The Helper's High" - הבוחנת את חוויית האושר הכרוכה בעשיית טוב - התנדבות וכל תרומה שהיא לזולת, בהסתמך על מחקרים של שרביט-ברזילאי (5.12.19), קסיר ואח' (2017) והג'ויט (2018).

תרומה אפשרית של מחקרים מסוג זה - שיוכיחו את התרומה המשמעותית שיש להתנדבות על התפתחות האישיות של בני הנוער ושיפור יכולותיהם להתמודד עם קשיים וסכנות - יכולה להתבטא בכך שחשיפת תרומת ההתנדבות להתפתחותם האישית של בני הנוער ומעודדת אותם לא רק להתנדב, אלא להיות שותפים לתהליכי קבלת ההחלטות שנוגעות לחייהם ובכך לשפר את החברה בכללה (הלר, 2005).

א. התנדבות ומעורבות חברתית

1א. המניעים להתנדבות בני נוער

הגדרת ההתנדבות היא: פעילות למען הזולת ולמען החברה מתוך רצון חופשי, ללא כפייה וללא קבלת תמורה כלכלית ישירה (בר, 2008)

מרחב ההתנדבות והמעורבות של בני נוער גדול ומגוון. החל מחונכות אישית וקבוצתית ופעילות תרבותית, דרך מסלולי מנהיגות צעירה (מועצת תלמידים, מד"צים, מש"צים), התנדבות כעמיתים, מגשרים, נאמני ניקיון וצדק חברתי. דרך הדרכה בתנועות נוער, הדרכה בתחומי עניין (תרבות, ספורט, אמנות), חונכות בבתי ספר אחרים ובקהילה, עמיתים בקהילה בנושאים מגוונים (זה"ב, מניעת התנהגויות סיכון), עזרה לאוכלוסיות ייחודיות (בתי אבות, גמ"חים, מעונות יום, צהרונים). התנדבות לשירותי חירום והצלה ומפגשים אישיים (בין דוריים ובין תרבותיים), ועדות בית ספריות, מסגרות דתיות וכלה ברשתות חברתיות (אתר שפ"י). בפילוח תחומי ההתנדבות נמצא ש 25% התנדבו בתחומי מנהיגות חברתית ו 28% התנדבו לטובת בעלי צרכים מיוחדים (גוינט, 2018).

מה מניע בני נוער להתנדב? האם מניעים אישיים, מניעים חברתיים או מניעים משולבים? בק (2002), שערך מחקר משווה בין בני נוער במדינות המערב, בחן את המניעים להתנדבות, תוך שהוא משווה בין מניעים אישיים לבין מניעים חברתיים ומצא ש 63% מהסיבות להתנדבות ומעורבות אזרחית שצינו בני הנוער מתייחסים להשגת אינטרס אישי במובנים שונים: 'זה כיף', 'נותן לי יותר משמעות בחיים', 'מגדיל את היכולות והידע שלי', 'הופך אותי לפעיל', 'מאפשר לי להתמודד עם בעיות בכוחות עצמי', 'פוגש אנשים מעניינים', 'ההתנדבות הופכת את החיים שלי למעניינים יותר', 'טוב לי לצאת מהבית', 'אני פועל למען האינטרס של עצמי', 'לפתרון בעיות שלי עצמי', 'להעסיק את עצמי' ו'לזכות ביוקרה חברתית' (שם: 108).

תמיכה לבולטות האינטרס האישי בהתנדבות עולה גם מממצאי מחקר של עמ"ן (עיר מתנדבת נוער), שנערך בישראל 2010, ובו נמצא ש 44% מבני הנוער טענו שהסיבה המרכזית שלהם להתנדבות היא אישית: 'זה גורם לי לתחושה טובה' (גוינט, 2018: 24). וכן ממחקר שנערך ב 2018 ע"י המועצה הישראלית להתנדבות בישראל, ממנו עולה שהמניע הבולט להתנדבות הוא תרומה לקהילה (61%), ועדיין 8 מתוך 10 המניעים הבולטים להתנדבות הם אישיים ומכווני עצמי באופן מובהק. כולל להרגיש טוב עם עצמי (44%), דוגמא אישית (31%), נושא קרוב (29%), להכיר אנשים (17%), ללמוד על עצמי (14%), לפתח מיומנויות ולשפר קורות חיים (10%), לחזק אמונות דתיות (9%). מעטים ציינו חובה חברתית כמניע להתנדבות (2% (קסיר, 2017) בשלושה המחקרים שצוינו לעיל, הזכירו בני הנוער, בנוסף, מניעים חברתיים ואלטרואיסטים להתנדבות. במחקר של בק ציינו 37% שהתנדבו כדי 'לעזור לאנשים', 'לפעול למען הציבור', 'למען לכידות חברתית', 'אכפתיות בתור אזרח', 'חובה אזרחית' ו'לחסוך את כספי המדינה' (בק, 2002: 108). במחקר של עמ"ן ציינו 33%: "אני אוהב לעזור לאחרים" ו 20% טענו שהם נאלצים להתנדב במסגרת תכניות בית ספריות כמו "מחויבות אישית" (גוינט, 2018: 24).